

Tiesu prakses apkopojuma anotācija

Tiesu prakse krimināllietās par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, kas izdarīti ar nepilngadīgo

Projekta „Profesionālas mācības tiesnešiem un prokuroriem: Seksuālas vardarbības pret bērniem apkarošana” ietvaros pēc Latvijas Tiesnešu mācību centra pasūtījuma veikts pētījums „Tiesu prakse krimināllietās par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, kas izdarīti ar nepilngadīgo”.

Pētījuma mērķis ir nodrošināt tiesību normu vienveidīgu izpratni un piemērošanu. Pētījumā apkopota tiesu prakse krimināllietās par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, kas izdarīti ar nepilngadīgo. Pētījumā apkopota visu tiesu instanču tiesu prakse par 2014.–2016.gadu par noziedzīgiem nodarījumiem, par kuru izdarīšanu tiesas nolēmums ir stājies spēkā.

Pētījumā apkopota tiesu prakse par noziedzīgiem nodarījumiem, kas paredzēti Krimināllikuma 159.panta otrajā un trešajā daļā, 160.panta trešajā, ceturtajā, piektajā un sestajā daļā, 161.pantā, 162.pantā un 162.¹pantā, ievērojot 2014.gada 15.maija likumu „Grozījumi Krimināllikumā”, kas stājās spēkā 2014.gada 14.jūnijā. Šo grozījumu iniciators bija Tieslietu ministrija, nodrošinot Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2011/93/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2004/68/TI, pārņemšanu. Direktīva nosaka minimālos standartus attiecībā uz tādu noziedzīgu nodarījumu sastāviem un sankcijām, kas saistīti ar seksuālu vardarbību pret bērniem, bērnu seksuālu izmantošanu un bērnu pornogrāfiju.

Tieslietu ministrija pamatoja nepieciešamību veikt grozījumus ar apstākļiem, kas konstatēti Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2007.gadā veiktajā tiesu prakses apkopojumā par tiesu praksi krimināllietās pēc Krimināllikuma 160. un 162.panta, proti, tika konstatētas kvalifikācijas problēmas, norādot uz neskaidri noteiktiem kritērijiem, pēc kuriem varētu nošķirt, vai nodarījums, kas izpaužas fiziskā kontaktā ar cietušo, ir uzskatāms par vardarbīgu dzimumtieksmes apmierināšanu vai netiklām darbībām. Apkopojumā arī secināts, ka, kvalificējot Krimināllikuma 160. un 162.pantā paredzētos noziegumus, atsevišķos gadījumos ir vērojama atšķirīga to pamatsastāva un kvalificējošo pazīmju izpratne, kas radījusi kļūdainus kvalifikācijas risinājumus.

Pētījuma aktualitāti noteica arī fakts, ka Krimināllikumā izdarītie grozījumi pilnībā mainīja noziedzīgu nodarījumu sastāvu, būtiski pārstrādājot noziedzīgu nodarījumu objektīvās puses saturu.

Ar 2014.gada 15.maija likumu „Grozījumi Krimināllikumā”, kas stājās spēkā 2014.gada 14.jūnijā, Krimināllikuma 159.pants (izvarošana), 160.pants (seksuāla vardarbība),

161.pants (seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu), 162.pants (pavešana netiklībā) un 162.¹pants (pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās) ir izteikti jaunā redakcijā. Likumdevējs, izdarot Krimināllikuma grozījumus, nav noteicis pārejas noteikumus, tāpēc, izskatot krimināllietas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas izdarīti līdz grozījumu spēkā stāšanās dienai, jāievēro Krimināllikuma vispārīgie noteikumi par likuma spēku laikā (Krimināllikuma 5.pants).

Pētījumā secināts, ka tiesu praksē atsevišķos gadījumos konstatējamas kļūdas, kas saistītas ar šo noziedzīgo nodarījumu kvalifikācijas pamatotību, neievērojot veiktos grozījumus Krimināllikumā vai neprecīzi konstatējot kvalificējošās pazīmes. Kā arī, nosakot sodu, tiek pieļautas atsevišķas kļūdas, motivējot soda veida izvēli, ja panta sankcijā ir paredzēti alternatīvi sodi, savukārt nosacītas notiesāšanas gadījumā – likumam atbilstošu motīvu trūkums. Atsevišķos gadījumos konstatētas nepilnības atbildību mīkstinošo vai pastiprinošo apstākļu konstatēšanā.

Pētījumā analizēti nolēmumi 153 lietās, kurās nolēmumi stājušies spēkā. No tām 8 lietās personai bija celta apsūdzība par Krimināllikuma 159.panta trešajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanu, 37 lietās – par Krimināllikuma 160.panta otrajā, trešajā, ceturtajā, piektajā vai sestajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanu, 57 lietās – par Krimināllikuma 161.pantā paredzētā nozieguma izdarīšanu, 45 lietās – par Krimināllikuma 162.pantā paredzētā nozieguma izdarīšanu, 6 lietās – par Krimināllikuma 162.¹pantā paredzētā nozieguma izdarīšanu. Šobrīd šie noziedzīgie nodarījumi atzīstami par noziegumiem – smagiem vai sevišķi smagiem.

Pētījuma kopsavilkumā sniegti secinājumi gan par Krimināllikuma 159.panta otrajā un trešajā daļā, 160.panta trešajā, ceturtajā, piektajā un sestajā daļā, 161., 162., 162.¹ pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu sastāvu pazīmju konstatēšanu, gan soda noteikšanu par šiem noziegumiem.

Nemot vērā, ka Krimināllikuma 159.-162.¹ pantos ir veikti grozījumi, būtisks apstāklis, kas jānoskaidro un jānorāda apsūdzībā, ir konkrēts noziedzīgā nodarījuma laiks, jo laiks var ietekmēt noziedzīgā nodarījuma kvalifikāciju un sodu.

Raksturojot sodu piemērošanas praksi lietās par Krimināllikuma 159.panta otrajā un trešajā daļā, 160.panta trešajā, ceturtajā, piektajā un sestajā daļā, 161., 162., 162.¹ pantā paredzētajiem noziegumiem, to varētu apzīmēt kā stabilu, tiesas izvērtē soda veidu un soda mēru ietekmējošos apstākļus, tiesas ņem vērā nozieguma ilgumu, cietušo skaitu, vienlaikus konstatējams, ka tiek pieļautas atsevišķas kļūdas, motivējot soda veida izvēli vai izvērtējot apstākļus, kas ietekmē soda mēru.

Ja panta (Krimināllikuma 161., 162., 162.¹ pants) sankcijā ir paredzēti alternatīvi pamatsodi, līdz ar to tiesai, izvēloties piemērojamo, jāsniedz tā piemērošanas motīvi. Turklāt ņemams vērā, ka saskaņā ar Krimināllikuma 46.panta otro daļu, nosakot soda veidu, ņem vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, kā arī vainīgā personību; minētais soda veidu ietekmējošo apstākļu uzskaitījums ir izsmeļošs un paplašināti nav tulkojams. Apsūdzētā mantiskais stāvoklis nevar būt par iemeslu, lai liegtu viņam piemērot naudas sodu un noteiktu smagāku sodu. Tāpat apstāklis, ka vainīgais izcieš brīvības atņemšanas sodu cietumā, neietilpst to apstākļu lokā, kas saskaņā ar Krimināllikuma 46.panta otro daļu ņemami vērā, nosakot vainīgajam soda veidu. Šiem apstākļiem ir nozīme, nosakot soda mēru. Nosakot soda mēru, saskaņā ar Krimināllikuma 46.panta trešo daļu ņem vērā atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus. Par atbildību pastiprinošu apstākli nav pamata atzīt tādu apstākli, kāds uz noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laiku likumā nebija

paredzēts, savukārt apelācijas instances tiesā konstatējot jaunu atbildību mīkstinošu apstākli, ir pamats soda mēra pārskatīšanai, ja sods bijis noteikts, neņemot vērā šos apstākļus.

Pētījuma autori ir Rīgas apgabaltiesas tiesnesis Juris Stukāns un Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta zinātniski analītiskā padomniece Nora Magone. Pētījums veikts ar Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļas informatīvu atbalstu. Tiesu prakses apkopojums tapis projekta „Profesionālas mācības tiesnešiem un prokuroriem: Seksuālas vardarbības pret bērniem apkarošana” ietvaros. Projektu īstenoja Latvijas Tiesnešu mācību centrs sadarbībā ar partneriem no ASV. Projektu finansiāli atbalstīja *The Kids First Fund*, ASV vēstniecība Latvijā un *Baltic American Freedom Foundation (BAFF)*. Projekta koordinatore – LTMC juridisko programmu vadītāja Dārta Mestere, darta@ltmc.lv, +371 67895877.